

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО,
КРИМІНОЛОГІЯ**

Бекеров М.Р.

курсант,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

**ПРОБЛЕМА ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ
СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ НА ПРАКТИЦІ**

Поняття суб'єктивної сторони злочину в кримінальному праві визначають так, що це, психічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та його наслідків, що характеризуються конкретною формою вини, мотивом і метою злочину. Утворюючи психологічний зміст суспільно небезпечного діяння, можна сказати що, ця сторона злочину є його внутрішньою (по відношенню до зовнішньої об'єктивної сторони злочину) стороною, яка є невід'ємною від суб'єкта. Проблема суб'єктивної сторони злочинів і досліджуваного складу злочину, зазвичай, відносять до числа найменш вивчених. Це робить дану проблематику доволі актуальною, особливою в період сучасної боротьби зі злочинністю. Як приклад, можна взяти злочин проти навколишнього природного середовища, що зокрема, передбачено ст. 253 Кримінального Кодексу України. Виходить так, що багато питань, що стосується суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 253, вимагають ретельного розгляду деяких загальної проблематики. Без їх розгляду в подальшому дослідження можуть мати певні труднощі і дискусійні моменти. Проте, це може бути упущенням, лише до того часу, поки людина через призму свідомості (психологічну ознаку) не зрозуміє, як вона своїми шкідливими діями загрожує відносинам, що забезпечують умови (стосунки) охорони навколишнього природного середовища способами нормативно узгодженого проектування чи експлуатації споруд без належної

системи захисту навколишнього природного середовища. Вона буде нести відповідальність за ст. 253 Кримінального Кодексу. Оскільки злочинна поведінка людини являє собою органічну єдність зовнішньої (фізичної) та внутрішньої (психологічної) сторони, злочин, як правило, характеризують з допомогою деяких ознак, що відносяться як до зовнішньої, так і до внутрішньої сторони діяння. Усі ці ознаки, в тому числі й ознаки що відносяться до суб'єктивної сторони, мають бути вичерпно досліджені. При чому, у випадку застосування кримінально-правової норми зі статті 253, юридична характеристика указаної кримінально-правової норми повинна повністю співпадати з її описанням в законодавстві [1].

В практичній діяльності доволі часто зустрічаються випадки засудження осіб за діяння без вини. А також зустрічаються призначення покарання, що не відповідає ступеню вини особи. Такі помилки можуть припускати органи досудового слідства та суди через різні впливаючі чинники, наприклад:

- більш складний процес установлення і доказування ознак суб'єктивної сторони ніж об'єктивної;
- відсутність, в переважній більшості, повного законодавчого описання юридичної характеристики конкретного злочинного діяння (як приклад стаття 253 КК);
- недооцінка значення суб'єктивних ознак та їх поверхневе дослідження;
- а ще, вільне тлумачення деяких інститутів кримінального права. Як приклад: суб'єктивної сторони, вини, мотиву та мети (які не співпадають з їх законодавчим описанням) вчинених суб'єктом злочину діяння [3 с. 144].

В кримінальному праві, суб'єктивна сторона складу злочину і, зокрема, злочину, передбаченого частиною 1 статті 253 Кримінального Кодексу, визначають, як психічне ставлення особи до вчиненого нею діяння з певною формою вини, мотивом та метою. Таким чином, однією і тією ж формулою психічного ставлення позначається як ціле, так й частина (суб'єктивна сторона й вина). Це, частіш за все, приводить до стирання межі між ними та іншими далекоглядними цілями. А також, пов'язано з питанням про зміст суб'єктивної сторони злочину, а точніше про її співвідношення з виною [2].

Інколи, суб'єктивну сторону, визначають інакше, як психічне та емоційне ставлення особи до вчинюваного ним суспільного небезпечного діяння та до наслідків що настають, яке характеризується виною, мотивом та метою суспільно-небезпечного діяння. Проте, й дане визначення не повністю обґрунтоване, бо психічне ставлення правопорушника зазвичай являє собою вину в формі умислу і необережності, а вся суб'єктивна сторона включає в себе не тільки названі, але й інші компоненти, наприклад, емоції, які проявляються під час вчинення свого протиправного діяння.

Оскільки, вищезазначені питання залежать від вирішення питань про співвідношення суб'єктивної сторони та вини, потрібно розглянути ці загальнотеоретичні питання. З цієї проблеми питання можна висловити три основні судження: 1) вина представляє собою психічне відношення суб'єкта до вчинюваного суспільно-небезпечного діяння, внутрішню, суб'єктивну сторону злочину, а також його наслідки, що виражені в злочині. Іншими можна сказати що, інтелектуально-вольова діяльність людини безпосередньо зв'язана з мотивацією та емоційною діяльністю особи. Також, слід зазначити, що точка зору, яка обґрунтовує тезис про те, що суб'єктивна сторона не вичерпується виною, а включає в себе поряд з виною й мотив з метою злочину [2, с. 20]. Ця точка зору заснована на змішанні суб'єктивної сторони (вини) та ознаках складу злочину, що характеризують цю суб'єктивну сторону (такі як умисел, необережність, мотив, мету, афект, завідомість тощо), а також на змішанні понять змісту та форми вини. На рахунок цього слід зазначити:

1) що ця позиція не переконлива в теоретичному відношенні та також несприятлива – в практичному;

2) що утотоження вини та суб'єктивної сторони не відповідає законодавчій характеристиці вини (закон повинен розглядати вину як родові поняття умислу, необережності та інші психологічні моменти). Законодавець до змісту вини (умислу та необережності) відносить лише свідомість та волю;

3) в інакшому трактуванні, вина не конкретизована. Тобто, з позиції юридичної характеристики і включення до вини мотиву,

мети, емоцій, завідомості та інших психологічних ознак, коло яких чітко не визначено, позбавляє ці ознаки самостійності;

4) ця концепція страждає логічною непослідовністю, бо оскільки, характеризуючи вину, потрібно ставити мотив з метою на один рівень разом з умислом та необережністю. Але проводячи аналіз, мотив з метою потрібно ставити в один ряд не з умислом й необережністю, а зі свідомістю та волею (тобто, що це елемент самого умислу);

5) вона суперечить положенням філософії, бо автор стверджує, що форма вини визначається лише свідомістю і волею, а інші психологічні елементи за його ствердженням на форму вини не впливають, хоча і входять до змісту вини. Отже, ототожненням суб'єктивної сторони разом з виною є необґрунтованим [3].

У вітчизняній науці кримінального права переважає думка, що психологічний зміст суб'єктивної сторони злочину розкривається з допомогою таких юридичних ознак, як вина, мотив і мета, що характеризують різні форми психологічної активності людини. Ці ознаки зв'язані між собою, але є самостійними психологічними явищами, й вони не підміняють одна одну, не переходять одна в іншу та мають різне значення. Проте, все ж таки слід погодитися з думкою про те що, до суб'єктивної сторони злочину необхідно віднести і таку психологічну ознаку як емоції, адже вони знайшли законодавче закріплення в Кримінальному кодексі [4].

Не вдаючись в подальшу дискусію з приводу визначення суб'єктивної сторони та вини, я вважаю, що потрібно взяти все істотне з цих визначень і використати в дослідженні суб'єктивної сторони злочину. Вина це обов'язкова ознака досліджуваного злочину. За її відсутності, відсутній і склад злочину, а тому кримінальна відповідальність не може наставати. Даний підхід повністю відповідає нашій кримінально-правовій доктрині, за якою кримінальній відповідальності та покаранню підлягають лише винні особи. Проте, вина не може повністю вичерпувати зміст суб'єктивної сторони складу злочину. Як відомо, вина виражена в психічному ставленні особи до вчиненого суспільно-небезпечного діяння у формі умислу й необережності. Зміст форми вини розкривається в статтях 24 і 25 Кримінального кодексу. Наука кримінального права розглядає

вину особи, що проявляється в злочині, як факт об'єктивної дійсності, яку встановлює слідчий, прокурор або суд [5, с. 194].

В методологічній основі, пізнання психіки особи до вчиненого нею злочину є критерій її з'ясування через аналіз діяльності особи, що вчинила злочин. Ось тому, суб'єктивна сторона злочину, повинна встановлюватись лише через перелік юридично значущих ознак об'єктивної сторони досліджуваного складу злочину. На їх основі проводять поділ злочинів із формальним чи матеріальним складом. Як правило, вони неоднаково відображаються у свідомості винного. Саме тому в доктрині кримінального права значну увагу приділяють з'ясуванню змісту вини в злочинах з формальним складом.

Список використаних джерел:

1. Ю.В. Орлов. Суб'єктивна сторона злочину. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/65525/Ю>
2. Матвійчук В.К. Суб'єктивна сторона складу злочину: [лекція] / В.К. Матвійчук, С.А. Тарарухін. Київ : Українська академія внутрішніх справ, 1994. 36 с.
3. Ткачук А.Л. До питання про витоки вини як правової категорії. *Актуальні проблеми держави та права*. Одес. нац. акад. Одеса, 2000. Вип. 13. С. 144.
4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.
5. Шевчук В.В. Суб'єктивна сторона складу злочину за кримінальним правом України / В.В. Шевчук, О.В. Охман // Університетські наукові записки. – 2008. – № 1. – С. 194-197.